DERSAADET TİCARET ODASI VE ULUSLAR ARASI SERGİLER

Bayram NAZIR[*]

ÖZET

İlk ulusal nitelikli sanayi sergisi 1789'da Fransa'da düzenlendi. 1849'a kadar bu ülkede 12 ulusal sergi açıldı. Avrupa'da XIX. yüzyıl boyunca açılan sanayi sergileri milyonlarca insan tarafından ziyaret edildi. Osmanlı Devleti'nde ise çeşitli ürünlerin pazarlandığı ve eğlence niteliği de olan geleneksel panayırlar eskiden beri kurulmaktaydı. Ancak 1851'e kadar Osmanlıların uluslararası sergiler hakkında genel bir fikri yoktu. Osmanlı Devleti, 1851'den itibaren beynelmilel sergilere katılmaya başladı. 1851 Londra Sergisi, Osmanlı Devleti'nin katıldığı ilk uluslararası sergidir. 1863 yılında Osmanlı Devleti, Sultanahmet meydanında ulusal bir sergi düzenledi. "Sergi-i Umumi-i Osmani" adındaki bu sergi 27 Şubat 1863'de Sultan Abdülaziz tarafından açıldı. Osmanlı Devleti bu sergilerden sonra, Fransız Devrimi'nin 100.yılına rastlayan 1889 Paris Sergisi'ne katılmak için de Haziran 1888'de resmen müracaat etti. Paris Sergisi, Ticaret Odası'nın, Osmanlı sanayici ve tüccarının katılmaları yolunda doğrudan destek verdiği ilk uluslararası sergiydi. 1893'deki Şikago (Chicago) sergisi ise Ticaret Odası açısından büyük bir başarı oldu. Şikago sergisi için İstanbul'da oluşturulan komisyonun başkanlığına Ticaret Odası Başkanı Azaryan Efendi getirildi. Ticaret Odası'nın desteklediği son beynelmilel sergi 1900'deki Paris Sergisi'dir.

Anahtar kelimeler: Dersaadet Ticaret Odası, sergi, Şikago, Paris, Osmanlı Devleti

DERSAADET CHAMBER OF COMMRECE AND INTERNATIOANAL EXHIBITIONS

ABSTRACT

The first national qualified industrial exhibition was arranged in France in 1789. 12 national exhibitons were opened in

[*] Yard.Doç.Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Öğretim Üyesi. E – mail: bayramn@hotmail.com

this country until 1849. The industrial exhibitions opened during the XIX. century in Europe were visited by the millions of people. The traditional fairs in which various products were sold and people could have fun were arranged in the Ottoman Empire for a long time. But the Ottomans hadn't had an idea on the international exhibitions until 1851. The Ottoman Empire started to join the international exhibitons after 1851. The 1851 London Exhibiton is the first international exhibition which the Otoman Empire joined. The Ottoman Empire arranged a national exhibition in the Sultanahmet Square in 1863. This exhibition named "Sergi-i Umumi-i Osmani" was opened by Sultan Abdülaziz in 27 February 1863. After these exhibitions, The Ottoman Empire officially applied in 1888 June to take part in the 1889 Paris Exhibition which occured at the same time as The French Revolution's 100. year. The Paris Exhibition was the first international exhibition which was directly supported by Chamber of Commerce for joining of the Ottoman's manufacturers and tradesmen. The 1893 Chicago Exhibiton was a big success for the Chamber of Commerce. The Head of the Chamber of Commerce Azaryan Efendi was assigned to the head of the commission which was formed in İstanbul for the Chicago Exhibition. The last international exhibition which was supported by Chamber of Commerce was the Paris Exhibition in 1900.

Key Words: The Dersaadet Chamber of Commerce, The Chicago Exhibition, Paris, The Ottoman Empire.

1-Sergilerin Önemi

Bu makalede XIX. yüzyılın sonlarında yapılan önemli sergilere Dersaadet Ticaret Odası'nın bakışı ve bu sergilere katılımı sağlamak için yaptığı çabalar ele alınacaktır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde uluslar arası sergiler ve bu sergilere Osmanlı Devleti'nin katılımıyla ilgili hatırı sayılır belge olmasına karşın Dersaadet Ticaret Odası'nın bu sergilere bakışını ortaya koyan bir belgeye rastlayamadık. Bu nedenle konuyla ilgili yegane kaynağımız Oda'nın yayın organı Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi olacaktır.

XIX. yüzyılda başta dönemin güçlü devletleri İngiltere ve Fransa olmak üzere, Batılı ülkelerin tarım, sanayi, el sanatları, güzel sanatlar alanlarında düzenledikleri ulusal ve uluslar arası nitelilikteki sergiler, ticaret ve sanayilerin gelişmesi kadar milletler arası ekonomik ve kültürel ilişkilerin artmasında da etkili oldu.

İngiltere ve Fransa'nın öncülüğünü yaptığı sanayi sergileri, bu ülkelerin sömürgelerinden gelen hammaddelerin ve bunlardan üretilen sanayi ürünlerinin pazarlanmasına yönelik olarak düzenlenmekteydi. Yüzyılın ortalarında Avrupa devletlerinde artan üretime pazar bulmak önemli bir sorundu. Pazarlamanın başarısı, ürünlerin alıcılara iyi tanıtılmasından geçiyordu. Başlangıçta sanayi ve ticari amaçlarla başlatılan bu sergiler giderek Avrupa ile diğer kültürler ve yerel sanatlar arasında iletişim kurulmasında da müessir oldu.[1]

İlk ulusal nitelikli sanayi sergisi 1789'da Fransa'da düzenlendi. 1849'a kadar bu ülkede 12 ulusal sergi açıldı. Bunları daha sonra uluslararası nitelikli çok sayıda sergiler takip etti. Avrupa'da XIX. yüzyıl boyunca açılan sanayi sergileri milyonlarca insan tarafından ziyaret edildi. Sanayi ürünlerinin tanıtımı ve pazarlanması açısından sergilerin olumlu sonuçları görüldü.

Sergilerde, tarım ve sanayi ürünlerinin yanı sıra, katılan ülkelerin el sanatları ve güzel sanatlar alanındaki etkinliklerine de yer verilmesi, Batılı insanların Avrupa kültürü dışındaki kültürlerden haberdar olmasını sağladı. Aynı etkileşim Avrupa dışından veya Avrupa'nın değişik ülkelerinden sergilere katılan devletler için de söz konusuydu. Sergi açılışları yalnız Avrupa kıtasıyla da sınırlı kalmayarak, zamanla Amerika ve Avustralya kıtasına kadar yayıldı. Amerika ve Avustralya'nın önemli ticaret ve sanayi şehirlerinde beynelmilel sergiler açıldı.[2]

Osmanlı Devleti'nde ise çeşitli ürünlerin pazarlandığı ve eğlence niteliği de olan geleneksel panayırlar eskiden beri kurulmaktaydı. Ancak 1851'e kadar Osmanlıların uluslararası sergiler hakkında genel bir fikri yoktu. Ülkede tarım ve sanayi alanlarında yapılan hamleleri Avrupa devletlerine göstermek ve ekonomik sorunlarına çözümler bulmak isteyen Babıali, 1851'den itibaren beynelmilel sergilere katılmaya başladı. Osmanlı Devleti'nin katıldığı ilk uluslararası sergi olan 1851 Londra sergisi, sanayi alanındaki üstünlüğünü ortaya koymak isteyen İngiltere'nin düzenlediği kendi türündeki ilk önemli örnekti.

[1] Semra Germaner, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Uluslar arası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları*, Tarih ve Toplum, sayı 95, Kasım 1991, s. 33.

[2] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 343, 13 Temmuz 1307/25 Temmuz 1891.

Osmanlı Devleti'nin bu sergiye katılmasındaki sebep ülke topraklarının verimliliğini göstermek, Osmanlı tebaasının tarım, sanayi ve sanat konularındaki kabiliyetini kanıtlamak, Padişahın ülkenin gelişmesi yolundaki çabalarını göstermekti. Devletin bu sergiye katılmasına neden olan diğer önemli bir sebep de, 1838'den sonra hızla gelişen Osmanlı-İngiliz dostluğu idi. 1838'de imzalanan Osmanlı-İngiliz ticaret anlaşması Osmanlı ekonomisinin dış ticarete açılmasını kolaylaştıracak nitelikteydi.[3]

Sergiye gönderilmek üzere hazırlanan iki yüz sandık dolusu tarım ve el tezgahı ürünü eşyalar İstanbul'da gemiye yüklenmeden önce devlet adamları, sefirler, esnaf ve tüccarın görebilmesi için bir süre sergilendikten sonra Feyz-i Bahri firkateyni ile yola çıkarıldı. Elverişsiz hava şartları nedeniyle gemi Southamton'a ancak Nisan sonunda varabildi. Bundan dolayı Osmanlı ürünleri serginin bulunduğu Londra Hyde Park'taki Crystal Palace'a açılıştan sonra ve aceleyle yerleştirildi.

Eşyalar Londra'ya geç geldiğinden eşya listesi ilk katalogta yer almadı. Osmanlı mallarına ayrılan mekan küçük olmakla birlikte tarım ürünleri, madenler, kumaşlar, işlemeler ve değerli şallar büyük ilgi topladı.[4] Sonuçları açısından sergiyi olumlu bulan Babıali, müteakip yıllarda yapılacak fuarlara da katılma kararı aldı.

Osmanlı Devleti'nin katıldığı ikinci beynelmilel sergi 1855 Paris Sergisi idi. Bu sergi, Kırım Savaşı sırasında açıldı. Babıali, tarım ve endüstrinin yanı sıra güzel sanatlar ürünlerinin de geniş olarak teşhir edildiği Paris Sergisi'ne iki bin parça dolayında eşya ile katıldı.

Bunlar arasında Uşak, Gördes, Demirci, Kula, Afyonkarahisar, Sivas ve Hereke halı ve seccadeleri, Tophane Devlet Fabrikası ürünleri, Şam tüfekleri, beşli ve gümüş yaldızlı Yanya tabancaları, bakır ve bronzdan mangal, karavana ve tepsiler, davul, zurna, kemençe gibi Şarka özgü müzik aletleri, çekmece, dolap ve nalın gibi süslü ve kabartmalı ahşap eşya, altın ve gümüş işlemeler, İncirköy Devlet Fabrikası yapımı porselen ve cam eşyalar, Çanakkale seramikleri, Kütahya çinileri, fırınlanmış topraktan yapılma çubuk lüle ve biblolar gibi Osmanlı el sanatlarının güzel örnekleri de vardı. Uluslararası jüri bu sergide Babıali'yi 27 madalya ve 20 mansiyonla ödüllendirdi.

[3] Semra Germaner, *Aynı makale*, 33.
[4] Semra Germaner, 34.

1855 Paris Sergisi'nden yedi yıl sonra Osmanlı Devleti, 1862'de Londra II. Uluslararası Sergisine iştirak etti. Osmanlı ürünlerine ayrılan pavyon, 1851 Sergisi'ne göre en az iki misli genişti. Yirmi beş farklı grupta teşhir edilen Osmanlı mamulleri arasında, geleneksel tarım ürünleri dışında el sanatlarına ait örnekler önemli bir yer tutmaktaydı.

Kılıçlar, altın ve gümüş kakalı orijinal desenli silahlar, dokunmuş halılar, sedir ve yastıklar, sedef ve inci kakma kutular, küçük masalar ve tabureler, bir pirinç mangal, kuyumculuk ve mücevherat örnekleri, pişmiş toprak bilezikler, kehribar ve yasemin çubuklar, dantel ve örtüler, ipekli kadifeler, oyma ağaç işleri, çalgı aletleri, fincan zarfları, sigara kutuları ve çok sayıda oyma olarak yapılmış küçük eşyalar ilgi çekiyordu.[5]

1863 yılında Babıali, Osmanlı ekonomisine rekabet gücü kazandırmak, ülkede üretilen malların kalite, çeşit ve fiyatlarını görmek, üreticilerin sorunlarını tespit etmek ve başarılı olanları ödüllendirmek amacıyla İstanbul, Sultanahmet meydanında ulusal bir sergi düzenledi. "Sergi-i Umumi-i Osmani" adındaki bu sergi 27 Şubat 1863'de Sultan Abdülaziz tarafından açıldı.

Tarım ürünleri ve madenler dışında el sanatlarına ve diğer sanatsal ürünlere önemli bir yer verilen sergideki eşyalar on üç gurupta toplanıyordu. Beşinci grupta yer alan "Değerli madenlerin işlenmesi ve sanat yapıtları" içinde kuyumculuk, mücevhercilik, değerli taşlar, değerli taş işçiliği, hakkaklık, inci, mercan, ve altın işçiliği küçük sanatlar dalında önemli örnekleri içeriyordu.

"Giyim eşyaları, moda ve fantezi eşyalar" adıyla onuncu grupta toplanan parçalar, kadın ve erkek için her türlü kumaş ve çamaşır, sofra, tuvalet ve banyo takımları, iğneyle veya tığla yapılmış ya da kanaviçe üzerine işlenmiş örnekler, danteller, yapma çiçekler, taraklar, fırçalar, giysi aksesuarları ve işlemelerden ibaretti. On birinci kısımda yer alan "Döşeme ve mimari dekorasyon"da, madeni karyola, iskemle, kafes gibi eşyalar, günlük yaşamda kullanılan ince marangozluk işleri, fildişi, bağa ve değerli ağaçlardan yapılma mobilyalar, hasır ve kamış eşya gibi ürünler bulunuyordu. Ayrıca, halılar, yatak takımları, döşemelik kumaşlar, tütünlük, pipolar, yelpazeler ve müzik aletleri sergilenen eşya arasındaydı. Yine bu grup içinde taş ve ahşap yontular ve dekoratif resimlerin bulunuşu yontu sanatının bu yıllardaki yaygınlığını göstermesi açısından dikkat çekiciydi.[6]

[5] Semra Germaner, 34-35.

[6] 1863 Sergisi hakkında geniş bilgi için bkz. Sevilay Kasap, *Sergi-i Umumi-i Osmani*, MÜ. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.

Osmanlı Devleti'nin katıldığı en önemli uluslararası sergilerden biri 1867 Paris Sergisi idi. Önceki sergilere oranla çok daha görkemli olan Paris Sergisi'ne Rus Çarı, Avusturya İmparatoru, Belçika, Portekiz, İsveç ve Prusya kralları ve Galler Prensi bizzat katıldı. 11 milyon insanın ziyaret ettiği bu sergi 687.000 metre karelik bir alan üzerinde kuruluydu. 52.200 sergileyicinin iştirak ettiği Paris Sergisi'nde Babıali 4.946 sergileyicisiyle Fransa ve İngiltere'den sonra üçüncü sırada yer aldı.

Osmanlı Devleti 1867 sergisinde altmış dört ayrı kategoride tarım, sanayi, el sanatları ve güzel sanatlar ürünlerini sergiledi. İlk kez bu sergide mimari çizim, proje, yağlı boya, fotoğraf ve yontuya özel bir bölüm ayrıldı. İlmi çalışmalar, doğal tarih koleksiyonu ve arkeoloji yine ilk defa 1867 Paris Sergisi'nde Osmanlıların yer verdikleri konulardı.

Osmanlı pavyonunda el sanatları dalında halılar ve diğer döşemelik kumaşlar dikkat çekti. Şark ustalığının en gösterişli ürünlerin oluşturan halılar İngiltere ile çeşitli anlaşmalara konu oldu. 217 farklı silah sergilendi. Tüfekler, tabancalar, gümüş, mercan ve fildişi kakma karabinler, hançerler, kılıçlar, kamalar, zümrüt ve yakutla bezeli som gümüşten kını olan yatağanlar, av bıçakları, Arap mızrakları, gergedan derisinden mamul kalkanlar, kabartmalı ve boyalı ok ve yaylar teşhir edilen diğer ilginç ürünlerdi. Ayrıca çeşitli ağaç işleri, mobilyalar, kütüphaneler, raflar, çekmeceler, çamaşır sandıkları, beşikler, büro malzemeleri gibi her biri ustalık ürünü çok çeşitli eşyalar vardı.[7]

Babıali, 1873'de ise Viyana Sergisi'ne katıldı. 1 Mayıs 1873'de ünlü Prater Park'ında açılan bu sergide Osmanlı, Rus ve Mısır pavyonları parkın Doğu ülkelerine ayrılmış kısmında yer aldı. Komiserliğini Osman Hamdi Bey'in yaptığı bu sergide mimari düzenleme ile Montani Efendi görevlendirildi. III. Ahmet Çeşme'sinin bir örneği sergi sarayının doğu girişi ile güzel sanatlar pavyonu arasına yerleştirildi.

Serginin Osmanlılara tahsis edilen geniş bölümünde Papas-oğlu Yorgi kalfa tarafından İstanbul konaklarına benzer, tavanı ve kapı saçakları bezemeli bir Osmanlı evi inşa edildi. Osmanlı pavyonunda ayrıca mermer taşları kurnaları ile bir hamam, bir kahvehane ve eski usul porselen bir fırın vardı. 1873 Viyana Sergisi'nde Osmanlıların geleneksel el sanatlarının yanı sıra Osmanlı mimarlığını tanıtıcı bir yayınla bu konuda daha bilimsel bir girişimde bulundukları ve Osman Hamdi Bey'in tablolarıyla altı madalya kazandıkları görülüyordu.

[7] Semra Germaner, 38.

Osmanlı Devleti bu sergilerden sonra, Fransız Devrimi'nin 100.yılına rastlayan 1889 Paris Sergisi'ne katılmak için de Haziran 1888'de resmen müracaat etti. Paris Sergisi, Ticaret Odası'nın, Osmanlı sanayici ve tüccarının katılmaları yolunda doğrudan destek verdiği ilk uluslararası sergiydi. Sergi hazırlıklarına ilişkin haberler ve katılım şartları Oda gazetesi tarafından yayınlandı. Hazırlıkları organize etmek üzere kurulan komisyon, Mart 1888'den itibaren çalışmalara başladı.

Sergiye katılmak isteyen Osmanlı tüccar ve sanayicileri göndermek istedikleri eşyanın kabulü için bu komisyona başvuruyorlardı. Ticaret Odası, Osmanlı tüccar ve sanayicilerine mümkün mertebe yardımcı olmak arzusuyla, memleket ürünlerinden sergiye eşya koyacaklara kolaylık sağlamak için sergi idaresiyle sürekli irtibat içersinde oldu. Sergiye katılmak isteyenlerin eşyalarıyla ilgili bilgiler Dersaadet Ticaret Odası'nda tutulan özel deftere kaydedildi. Ancak sergiye katılım oldukça sınırlı kaldı. Osmanlı Devleti, ne sergi komiseri ne de sergi komitesi kurulmadan, az sayıda katılımcıyla temsil edildi.[8]

Hazırlık süresince resmi kurumlarla birlikte çalışan Oda için Paris sergisi bir tecrübe oldu.[9] 1893'deki Şikago (Chicago) sergisi ise Ticaret Odası açısından büyük bir başarı olacaktı. Ticaret Odası'nın desteklediği son beynelmilel sergi 1900'deki Paris Sergisi olacaktı.[10]

Sergilerin sanayi ve ticaretin gelişmesi açısından faydaları konusunda Ticaret Odası şunları söylüyordu: Oda'ya göre, eski sanayi ile yeni sanayi arasında başlıca iki fark vardı. Bunlardan birincisi tezgahların yerini fabrikaların, mahalli ticaretin yerini de beynelmilel ticaretin almasıydı. İnsan gücüne dayalı mal ve eşya üretimini fevkalade hızlandıran makine sayesinde her şey artık misli görülmemiş bir oranda gelişmekteydi. Milletler ürettikleri mal ve eşyalarını az çok serbest bir şekilde mübadele ederek ihtiyaçlarını görmek için birbirleriyle yakınlaşıyorlardı[11].

Tarım ve sanayi ürünleri ile zanaat eserlerinin teşhir edildiği uluslararası sergi ve fuarlar, milletlerin servet ve zenginliklerinin tanıtılmasında, milletler arası ticareti kolaylaştırıp geliştirmesinde ve genel olarak da insanları medeniyete faydalı araştırmalara özendirmesi konusunda çok önemli organizasyonlardı.[12]

[8] Semra Germaner, 39.
[9] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 181, 4 Haziran 1304/16 Haziran 1888.
[10] Bu sergiler hakkında bkz. Semra Germaner, 38-40.
[11] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 237, 1 Temmuz 1305/13 Temmuz 1889.
[12] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 237, 1 Temmuz 1305/13 Temmuz 1889.

1855'de açılan sergi hakkında Napolyon, "Bir millet büsbütün ayrı bir nokta teşkil etmez. Bütün milletler sanayi nokta-i nazarından birbirleriyle birleşmelidirler. Her memleketin doğal veya kendine mahsus bir mahsulü olup, bu mahsül insanlık topluluğu arasında o memlekete özel bir konum temin eder. Onu diğerlerine faydalı kılar. Milletler arasında alış-verişinin yaygınlaşmasını kolaylaştırmak bir gereklilik ve ihtiyaçtır." diyordu.[13]

Napolyon'un görüşlerine aynen katılan Oda, sergileri, dünyadaki ticaret ve sanayi işlerinin düzene konulması, insan topluluklarının her sınıfını ikliminin, topraklarının, servet kaynaklarının, yollarının, tabiat ve ahlakının, zeka ve milli kabiliyetlerinin sevk ettiği sanayileşme yolunda ilerlemelerine yardım edecek organizasyonlar olarak görüyordu. İnsan topluluklarını birbirleriyle ilişki kurmaya ve gelişmeye yönlendiren bu organizasyonların güzel sonuçları mutlaka görülecekti.[14]

Eskiden insan toplulukları birbirlerini tanıma imkanı bulamadıklarından, yekdiğerine karşı bilgisizliği nedeniyle kötü niyetli veya önyargılı davranabiliyordu. Münasebetlerin artması, ticari ilişkilerin çoğalmasıyla birlikte önyargılar yavaş yavaş kırılacak, uluslar birbirlerini daha yakından ve daha sık gördükleri takdirde vicdanları aydınlanacak, fikirleri değişecek ve milli taassupları zayıflayacaktı.[15]

Ticaret ve kültürel münasebetler gibi, sanayi ve ziraat sergilerinin de uluslar arasında benzer bir yakınlaşma ve işbirliği ruhunu geliştirmesi mümkündü. Oda'ya göre sergiler, medeni milletlerce adet hükmüne girmişti. Genel sergiler uluslar arasındaki yakınlaşma ve ticari ilişkilerin gelişmesinde ne kadar faydalı oldukları bir gerçek olmakla birlikte, dahili sergilerin de benzer amaçları gerçekleştirmeleri açısından ülkeler için önemli organizasyonlar olduğu şüphesizdi.

Almanya, Fransa ve İtalya gibi sanayi ve ticaret sektörünün devlet tarafından himaye edildiği ülkeler ile, İngiltere ve Amerika gibi tamamen özel sektöre dayalı sanayi ve ticaret sektörünün bulunduğu ülkeler, ekonomilerini geliştirmek için sanayi sergileri, ticaret müzeleri, yarışma ve panayırlar gibi bir takım teşvik vasıtalarını düzenli kullanmaktaydı. O halde, Ticaret Odası'na göre, Osmanlı hükümeti de ülke dahilinde mümkün olduğu kadar bu tür vasıtaları

[13] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 237, 1 Temmuz 1305/13 Temmuz 1889.
[14] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 237, 1 Temmuz 1305/13 Temmuz 1889.
[15] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 237, 1 Temmuz 1305/13 Temmuz 1889.

kullanmanın yollarını aramalıydı. Mahalli ürünler için, ilk kuruluşlarında ne kadar küçük olursa olsun, daimi bir sergi açılması ilerleme yolunda atılmış bir adım olacaktı.

Oda, böyle bir serginin açılacağına dair hükümetin hazırlık içersinde olduğuna dair aldıkları haberden dolayı büyük bir memnuniyet duyduklarını belirterek, açılacak serginin "ticaret ve sanayi-i milliye menfaatine" önemli bir hizmet olacağını söylüyordu.[16]

Ticaret Odası, 25 Temmuz 1891 günkü gazetesinde, 1893'de Şikago'da düzenlenecek beynelmilel sergiden söz ederek, gelişmiş ülkelerin hemen hepsinin bu büyük sergiye resmen katılmaya karar verdiklerini, bu arada, Osmanlı hükümetinin de, sergiye iştirak edeceğini açıkladığını haber veriyordu. Oda, Babıali'nin katılma kararından çok memnundu. Oda'ya göre bu sergi, ülkemizin esas amacı olan zenginlik ve güç kaynaklarını daha mükemmel şekilde dünyaya tanıtması açısından yararlı olacağı gibi, milletler arasında alış-veriş ve münasebetleri geliştirilmesi noktasından da faydalıydı.[17]

Osmanlı topraklarında hükümetin müdahalesi olmadan bazı girişimciler tarafından tertip edilmekte olan bölgesel veya iç sergiler Osmanlı ticareti ve sanayisi açısından yararlı olmakla birlikte, büyük ve genel nitelikli sergilerin yerini tutamazdı. Hükümetin sergiler konusunda girişimcilere her konuda destek vermesi, organizasyonlarda aktif rol alması gerekiyordu. Mesela sergi işlerine mali destek sağlamak, sergide başarılı olanlara nişan ve madalyalar tahsis etmek ve sergilere memurlar tayin etmek gibi.

2- Dünyadaki Önemli Sergiler

Ticaret ve sanayi sergilerinin Osmanlı Devleti için büyük önem taşıdığını her fırsatta dile getiren Oda, dünyada genel sergilere ne kadar değer ve önem verildiğini göstermesi açısından Fransa'da yayınlanan bir istatistikten örnekler veriyordu. Buna göre, 1883-1891 arasında dünya üzerinde açılan çoğu genel nitelikli sergilerin sayıları şöyleydi:

Yıl	Genel Nitelikli Sergi	Genel ve Dahili Birlikte
1883	3	9
1884	4	12

[16] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 237, 1 Temmuz 1305/13 Temmuz 1889.
[17] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 343, 13 Temmuz 1307/25 Temmuz 1891.

1885	6	16
1886	3	6
1887	3	9
1888	5	8
1889	2	6
1890	1	4
1891	1	

Oda, 1885 yılını sergiler açısından fevkalade verimli bir sene olduğunu, bu tarihten sonra sergi hevesinin itidalli şekilde devam ettiğini düşünüyor, bu arada, 1891'de yalnız Jamaika'da hem genel ve hem karışık nitelikli bir sergi olan Kingston sergisinin açılacağını bildiriyordu. Oda'ya göre, son yıllarda dünya ülkelerinde açılan sergi sayıları o kadar fazlaydı ki, bunları tek tek açıklamak için büyük bir cilt tertip etmek gerekirdi. Bundan dolayı, Paris (1855, 1857, 1858 ve 1889), Londra (1851 ve 1862), Viyana (1873), Philadelphia (1876), Melbourne (1880), Amsterdam (1883), Anores (1885), Barselona (1888), Brüksel (1888) ve Siden (1879) sergilerini sadece hatırlatmak bile bu organizasyonların önemini anlamak açısından yeterliydi.[18]

Ticaret Odası, 1851-1889 arasında açılan sergilere ilişkin yayınlanan bir başka önemli istatistikten hareketle de, bu sergilerde eşya teşhir edenlerin sayıları ile bunlardan ödüle layık görülenlerin miktar ve yüzdelerini veriyordu:[19]

Sergi Yılı	Sergi Yeri	Eşya Sergileyenler	Ödül Sayısı	
1851	Londra	17.062	5.718	%31
1855	Paris	23.954	10.033	%42
1862	Londra	27.800	12.305	%41
1867	Paris	52.200	19.256	%37
1873	Viyana	42.000	25.552	%61
1876	Philadelphia	27.000	13.104	%48

[18] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 343, 13 Temmuz 1307/25 Temmuz 1891.

[19] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 343, 13 Temmuz 1307/25 Temmuz 1891, s. 350.

1878	Paris	52.835	29.810	%56
1879	Siden	9.345	7.558	%81
1880	Melbourne	12.792	9.671	%75
1883	Amsterdam	7.200	7.131	%99
1885	Anores	14.473	8.661	%60
1888	Barselona	12.900	9.291	%72
1888	Brüksel	7.248	5.801	%80
1889	Paris	55.183	33.138	%60

Ticaret Odası, 1851-1889 yılları arasında düzenlenen bu sergiler arasında özellikle Paris sergilerine katılımın çokluğuna dikkat çekerek, Paris sergisinin diğerlerine göre "ne kadar azametli olduğunu" ifade ediyordu. 1855 yılı Kırım Savaşı nedeniyle istisna edilirse, Paris'teki sergilere her defasında 50.000'in üzerinde sergici katılmış oluyordu. Diğer şehirlerde açılan sergilerin katılımcıları açısından en önemlisi 42.000 kişi ile Viyana (1873) sergisiydi. Bundan sonra ise Londra (1862), Melbourne ve yine Londra (1851) sergileri geliyordu. Diğerleri de bu sıralamayı sergici sayılarına göre takip ediyordu.

Katılımcıların aldıkları ödüller açısından bir değerlendirme yapıldığında ise, milletler arası sergilerde Fransız sergicilerin diğer ulusların sergicilerinin tamamına oranla daha ziyade ödül kazandıkları görülüyordu. Bu durum, Fransız sanayi erbabı için büyük bir başarıydı. Fransız sanayicileri genel toplamda diğer ulusların üstünde başarı gösterip, diğerlerine göre daha çok ödül kazanmakla birlikte, Amsterdam, Brüksel ve Anores sergilerinde diğer milletlerin kazandıkları toplam ödülün üstüne çıkamadılar.[20]

3- Oda'nın Büyük Başarısı: 1893 Şikago Sergisi

Ticaret Odası, Osmanlı Devleti'nin Şikago Sergisi'ne katılacağı haberini aldıktan kısa süre sonra, 15 Ağustos 1891'de, Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi vasıtasıyla, II. Abdülhamid'e teşekkürlerini sundu. Oda'ya göre, "*Taht-ı âlî-i baht-ı Osmaniye revnak-bahş olan ve devlet-i aliyyelerini sınaîye müteallik küşâd olunan bütün sergilere iştirak ettiren Zât-ı şevket-semât-ı Padişahi,*

[20] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 343, 13 Temmuz 1307/25 Temmuz 1891, s. 350.

memalik-i şahaneleri ve tebaa-i mülûkaneleri hakkındaki luft u inayet-i hüsrevanelerinin bir eser-i cedidini daha ibrâz buyurmuşlardı."[21]

Yani ,Osmanlı tahtına geçtiği günden itibaren hükümetinin sanayiyle ilgili bütün sergilere katılmasına izin veren II. Abdülhamid, ülkesi ve halkı için yaptığı lütuf ve ihsanlara bir yenisini daha ekleyerek, Babıali'nin Şikago sergisine resmen iştirak etmesine müsaade etmişti.

Padişah, Amerika'da düzenlenecek bu sergiye katılmanın hazine için bir takım fedakarlıkları gerektirdiğini bilmesine rağmen, herhangi bir tereddüt göstermeyerek iştirak edilmesi hususunda emir vermişti. Saray'ın bu tavrı, beynelmilel sergilerin, ülke sanayi ve ticaretinin gelişmesi, dış dünya ile ekonomik ve kültürel ilişkiler kurulmasındaki öneminin en üst seviyede kavranmış olduğunun bir göstergesiydi.

Bu tavır, sergilere katılmanın, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir devlet politikası haline geldiğini işaret etmesi açısından da önemliydi. Padişahın katılım kararında, Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin Sultan II. Abdülhamid'e özel bir heyet yollayarak yaptığı davetin de etkili olduğu şüphesizdi.[22]

Katılma kararının erken alınması sergi için yapılacak hazırlıkların zamanında bitirilmesi açısından önemliydi. Sergilenecek mal ve eşyaların uzun ve tehlikeli bir deniz yolculuğundan sonra Amerika'ya ulaştırılacağı da hesaba katıldığında zamanlamanın önemi daha iyi anlaşılıyordu. Bundan dolayı hükümet, hemen özel bir komisyon kurarak Şikago sergisi için gerekli çalışmalara başladı.

Ticaret Odası , "memleketin menafi-i ticariye ve sınaiye ve ziraiyesinin tercümanı sıfatıyla,"[23] Padişaha, Osmanlı halkı adına şükranlarını sunduktan sonra, 15 Ağustos1891 günkü gazetesinde, okuyucularına Şikago şehriyle ilgili tafsilatlı bilgi verdi. Şehrin coğrafi özellikleri, nehir ve gölleri, ticari potansiyeli, sanayisi, kara ve demiryolları, bankaları, ticaret odaları, çiftlikleri, ormanları, madenleri ve çayırlarına kadar birçok önemli konu gazetenin ilk sayfasında yer aldı. Buna göre, 1888'de şehirde 2.000 den fazla "sanaat mahalli" vardı. Burada 117 milyon dolar sermaye ile 132.000 işçi istihdam ediliyor ve senede 400 milyonluk üretim yapılıyordu[24].

[21] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 346, 3 Ağustos 1307/15 Ağustos 1891.
[22] Semra Germaner, 38.
[23] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 346, 3 Ağustos 1307/15 Ağustos 1891.
[24] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 346, 3 Ağustos 1307/15 Ağustos 1891.

Şikago şehrinin nüfusu bir milyondu. Bu nüfusun yarısı aslen Amerikalı ve Amerikan vatandaşı iken, diğer kısmı yabancıydı. Amerikalıların 60.000'i zenciydi. Yabancıların 150.000'i Alman, 120.000'i İrlandalı, 40.000'i İngiliz ve İskoçyalı, 60.000'i İsveç ve Norveçli, 40.000'i Çek, Lehli ve Rusyalı idi. Tahminen 15.000 kadar da Fransız kökenli Kanadalı vardı.[25] Şehrin ticari işlem hacmi 6.130.900.000 frank olup, bunun 2.187.000.000'u tarımsal ürünlerdi. İthal edilen manifatura eşyasının değeri 2.005.900.000 franktı[26].

Şikago ekonomik zenginliğini etrafında bulunan bölgelerin tarımsal ürünlerine borçluydu. Buğday üretimi 76 milyon, mısır buğdayı 371 milyon, yulaf 77 milyon kantardı. Hayvan sayı itibariyle şehirde 16 milyon baş öküz, 32 milyon baş domuz, 16 milyon baş koyun, 8 milyon baş at mevcuttu. Hiçbir memlekette Şikago'da olduğu kadar bankalarla iş yapılmaz ve yine hiçbir yerde bu şehirde olduğu gibi cesaret ve cömertlikle kredi verilmezdi. Şehirde 21 milli banka vardı. Avrupa ile tediyat genellikle 60 veya 90 gün vade ile yapılırdı. Şikago'da fabrikalar o kadar yaygın ve fazlaydı ki, çalışkan halkın üçte birinden fazlası bu fabrikalarda çalışıyordu[27].

Şehir önceden "serbest ticaret" taraftarı iken şimdi "himaye" taraftarıydı. Sanayide maden kömürü yerine son zamanlarda Ohio bölgesinden borularla getirilen gaz kullanılmaya başlanmıştı. İşçilere maaş dışında başarıları nispetinde ikramiye verilirdi. Yatırımcıların sermaye sıkıntısı yoktu. Demir işleri, ağaç işleri, mensucat ve et üretiminde çok ileriydi. Şehirde üretilen mefruşat, vagonlar ve hırdavat eşyası her tarafa ihraç ediliyordu. Limana 4.300.000 tonilato kapasitesinde 10.900 gemi gelir ve 4.400.000 tonilato hacminde 11.000 gemi çıkardı.[28]

Osmanlı hükümetince teşkil edilen Şikago sergisi hazırlık komisyonuna Ticaret ve Nafia Nazırı Tevfik Paşa nezaret ediyordu. Komisyona, gerektiğinde, Ticaret Odası Reisi Azaryan Efendi vekalet edecekti. Komisyona tayin edilen diğer üyeler ise, Ticaret Müdürü İsmail, Ziraat Müdürü Nuri, Ticaret Odası'ndan Dimitraki Efendiler ile Ticaret Odası İkinci Reisi Ferit Bey, Oda azasından Corcaki Efendi ve Mösyö Mill idi. Sekiz kişilik komisyonun beşi Ticaret Odası üyesiydi.[29] Komisyon, 1 Mayıs 1893'de Şikago'da açılacak olan sanayi, tarım,

[25] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 346, 3 Ağustos 1307/15 Ağustos 1891.
[26] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 346, 3 Ağustos 1307/15 Ağustos 1891.
[27] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 346, 3 Ağustos 1307/15 Ağustos 1891.
[28] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 346, 3 Ağustos 1307/15 Ağustos 1891.
[29] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 353, 21 Eylül 1307/3 Ekim 189.

maden ve deniz ürünleri sergisine Osmanlı ticaret ve sanayi erbabından iştirak etmek isteyenlerin gönderecekleri eşyaların toplanması, tertip edilmesi ve nakledilmesi konusunda yapılacak işleri organize edecekti.

İlk toplantısını 1 Ekim 1891'de yapan komisyon, sergiye gönderilecek eşyaların toplanacağı mekan ile eşya teşhir etmek isteyenlerin nereye müracaat edeceklerine ilişkin konuları bir sonraki toplantıda görüşme kararı aldı. Alınan karar gereği sergi komisyonu toplantıları bundan sonra Ticaret Odası'nın Galata, Voyvoda sokağında bulunan Lorende Hanı'ndaki yerinde yapılacaktı. Komisyonun bir sonraki toplantısı 22 Ekim'de Azaryan Efendi riyasetinde yaptı. Nazır dışındaki bütün üyelerin hazır bulunduğu toplantıda, Amerika sergi tertip komisyonuyla doğrudan temasa geçilmesi ve bu konuda Hariciye Nezareti kanalıyla Washington sefaretine bilgi verilmesine karar verildi.

Toplantıda, ayrıca, sergiye ne çeşit eşya gönderileceğini bildirmek üzere Osmanlı Devleti dahilinde bulunan sanayici ve fabrikatörlere resmi yazı yazılması kararlaştırıldı. Komisyon haftada iki gün, Salı ve cumartesileri muntazaman toplanıyor ve yapılan ve yapılması gereken işlere dair müzakerelerde bulunuyordu. Görüşmeler sonunda alınan her bir karar başta Ticaret Nezareti olmak üzere, hemen ilgili resmi kurumlar vasıtasıyla icra ettiriliyordu.[30] Organizasyonunu Ticaret Odası'nın yaptığı sergi hazırlıkları aksamadan devem ediyordu.

Komisyon 25 Haziran 1892'de Şikago sergisine katılmak isteyen Osmanlı tüccar ve esnafı için yol gösterici bir talimatname yayınladı. Otuz maddelik bu talimatnameye göre[31], Amerika kıtasının 400. keşif yılı münasebetiyle Şikago'da açılacak olan sergi 1893 Mayısı ile 30 Ekim 1893 tarihleri arasında yapılacaktı. Eşya teşhiri için sergide yer talebi veya sergiye dair bilgi ve açıklama için hükümet tarafından tayin edilen komiserlere başvurulacaktı. İstanbul Ticaret Odası'ndaki Sergi Komisyonu ile irtibata geçmek isteyenler de yine bu komiserler vasıtasıyla müracaat edeceklerdi.

Sergide eşya teşhiri için özel pavyon talep edecek tüccar ve sanayiciler bu konudaki isteklerini 3 ay içersinde yazılı olarak komiserlere bildireceklerdi. Osmanlı eşyalarının yerleştirilmesi ve teşhiri için sergi dahilinde inşa edilecek Osmanlı çarşısında özel bir alan boş bırakılacağından, bu alandan eşya

[30] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 357, 19 Teşrinievvel 1307/31 Ekim 1891 ve *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 356, 12 Teşrinievvel 1307/24 Ekim 1891.

[31] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 13 Haziran 1308/25 Haziran 1892.

sahiplerinin işgal edecekleri yere göre iki çeşit ücret tertip edilecekti: Serginin sonuna kadar duvar kenarlarında olan yerlerin beher metrekaresi için 80 frank, ortada kalan yerler için 40 frank ücret alınacaktı. Bu çarşı haricinde serginin eşya cinslerine göre bölünmüş kısımlarında yer talep edildiği takdirde ücretsiz olarak komiserler vasıtasıyla yer teminine gidilebilecekti.[32]

Kendilerine ayrılan bölümde tertip edilecek eşyanın yerleştirilmesi, gerekli raf, camekan ve benzeri şeylerin masrafları teşhir edenlere ait olacaktı. Bunlar yapılmadan evvel resimleri komiserlerce tasdik edilmesi gerekiyordu. Teşhir için sahipleri tarafından gönderilen eşyanın nakliye masrafları, alım ve teslim masrafları ve sigorta ücreti ve sair bütün gerekli giderler sahiplerince karşılanacaktı. Ancak sahipleri tarafından komisyona ibraz edilen ve sergide teşhire değer bulunan "sanat eserleri" Osmanlı hükümeti tarafından masrafları karşılanarak sergide teşhir edilecekti. Eser sahiplerinin izin vermesi halinde bu tür sanat eserlerinin sergide taliplerine satışına izin verilecekti.

Satılan eser veya eşya için ödenmesi gereken gümrük vergisi sahibine aitti. Teşhir edilecek eşyanın sigortası için sergi idaresi tarafından kolaylık gösterilecek ise de, Şikago'da sigorta işlemlerinin sergi dolayısıyla yoğunluğu sebebiyle bu konuda sıkıntı yaşanması muhtemel olduğu için, çok değerli eşya gönderenlerin öncelikle bir sigorta şirketiyle işlerini halletmeleri tavsiye edilmekteydi.[33]

Sergiye eşya kabul süresi 13 Kasım 1892'de başlayacak ve 22 Nisan 1893'e kadardı. Bu tarihten sonra eşya alınmayacaktı. Bundan dolayı, gerek masrafı kendilerine ait olmak ve gerekse gideri devlet tarafından karşılanmak suretiyle Şikago sergisine eşya gönderecek olanların, bu eşyayı, en son 1 Şubat 1893'e kadar hazırlayarak, Ticaret ve Nafia Nezareti'ne veya İstanbul'daki Sergi Komisyonu'na ya da görevli komiserliklere müracaat etmeleri gerekiyordu. 1 Şubat 1893'den sonra yapılacak başvurular kabul edilmeyecekti.[34]

Teşhir edilen eşyasının yarışmaya girmesini arzu edenler öncelikle bu istekleri komiserlere haber verecekti. Haber vermeyenlerin eşyası Sergi Komisyonu'nun nazar-ı dikkatine sunulmayacaktı. Tehlikeli madde, kusurlu eşya ve imal belgesi alındığı halde içeriği bilinmeyen ilaçlar ve bilimsel olmayan ilaç benzerleri ve diğer zararlı maddeler teşhir için sergiye kabul edilmeyecekti. Teşhir

[32] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 13 Haziran 1308/25 Haziran 1892.
[33] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 13 Haziran 1308/25 Haziran 1892.
[34] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 13 Haziran 1308/25 Haziran 1892.

için sergiye gönderilen eşya Amerika'ya girişinde gümrük vergisinden muaf tutulacağı gibi, Amerika'dan çıkışında da gümrük resmi alınmayacaktı. Sergiye ait eşya Osmanlı topraklarından çıkışında ihracat vergisinden ve satılmayıp iadesi halinde de ithalat vergisinden muaftı.

Teşhir için konulan eşya sergi esnasında satılır ise o sırada cari olan gümrük vergisi hemen görevli memura ödenecekti. Ancak bu gibi sergilerde geçerli genel kurallara bağlı olarak satılan eşya sergi sonuna kadar yerinden kaldırılmayacaktı. Yarışmaya mahsus olmayan eşya ise sergi idaresinden özel izin alınarak alıcısına teslim edilebilecekti.[35]

Sergiye eşya gönderenler, gönderici ismini, sandık ve marka numarası ile eşyanın her birinin miktar ve memleketteki rayiç fiyatını içeren iki nüsha faturasını hazırlamak zorundaydı. Bu faturalar gönderici ve tacir tarafından imza edilecektir. Bu faturalardan biri eşyanın irsali sırasında posta ile Şikago vergi müdürüne ve diğeri eşyanın ilk olarak vardığı Amerika limanında yetkili memura gönderilecektir. Sergide eşya teşhir edenler bunun muhafazası için bekçi ve hademe istihdam edebileceklerdi.

Teşhir edilecek eşya üzerine yapıştırılacak etiketler sergide komiserler tarafından verilecekti. Bu etiketler üzerinde yalnız teşhir eden tacirin veya imal edenin ismi ve ikamet yeri, teşhir edilen eşyanın ismi ve kayıt defterindeki numarası yazılı olacaktı. Eşya teşhir edenler istedikleri takdirde ziyaretçiler için matbu broşürler hazırlayabileceklerdi.

Sergiye konulan eşyanın serginin bitiminden sonra 1 Ocak 1893 tarihine kadar mutlaka kaldırılması gerektiğinden, bu tarihten sonra kalanlar sergi hesabına satılacaktı. Şikago sergisinde yabancı bir kumpanyaya inşa ettirilecek Osmanlı çarşısında bulunan dükkanlar, taliplerine belli bir ücret karşılığında kiraya verilebilecekti.[36]

Oda gazetesi, İstanbul Sergi Komisyonu ile Babıali'nin Şikago sergisine yönelik çalışmalarını düzenle şekilde duyurmaya, alınan kararları ve yapılan uygulamaları kamuoyuna açıklamaya devam etti.[37] Bir taraftan da, bu serginin Osmanlı tarım, sanayi ve sanat ürünlerinin tanıtılması açısından sağlayacağı

[35] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 13 Haziran 1308/25 Haziran 1892.
[36] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 13 Haziran 1308/25 Haziran 1892.
[37] Örnek için bkz. *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. Nr. 419, 26 Kanunıevvel 1308/7 Ocak 1893, s. 7.

faydalara dikkat çekerek, Osmanlı sanayi ve ticaret sergiye katılmaları hususunda yüreklendirmeye çabalıyordu.

Oda'ya göre, birkaç ay sürecek olan Şikago sergisinden maksat, dünyanın değişik ülkelerindeki sanayicilerin kendi memleketleri haricinde imal edilen eşyaları görmelerini sağlamak ve dünyada sanayi alanında kaydedilen gelişmelerden onları haberdar etmekti. Üstelik sergide, sanayicilere yeni icat ve teknolojiler hakkında bilgiler de verilecekti. Osmanlı Devleti de, bu sergi sayesinde, ülkesinde üretilen birbirinden güzel eşya ve ürünlerini teşhir ve tanıtma fırsatı bulacaktı.

Ticaret Odası, gazetesi vasıtasıyla, Osmanlı sanayi erbabını bu fırsattan istifadeye çağırıyor ve Ekim 1892 ila Nisan 1893 tarihleri arasında sergi için emtia ve eşya gönderebileceklerini bildiriyordu. Katılmak isteyenler hiç vakit kaybetmeden Ticaret ve Nafia Nezareti'ndeki sergi işleri komiserlerine müracaat etmeliydi. Oda, Şark'ın kendine özgü zevk, tarz ve üretim tekniklerinin ürünü olan ve henüz Batı'da benzerleri yapılamayan Osmanlı eserlerinin muhafazası ve tanıtımı için, halkın, Şikago sergisi için "külliyetli emtia" göndereceğini ümit ediyordu.[38]

Osmanlı Devleti ile koordineli olarak Ticaret Odası'nın öncülüğünde yürütülen başarılı çalışmalar ve bu bağlamada Oda'nın, gazetesi vasıtasıyla yaptığı propaganda ve katılım çağrıları sonucunda, ülkenin değişik vilayetlerinden İstanbul Sergi Komisyonu'na sergi için eşya ve ürünler gelmeye başladı. Bunlar arasında her biri el emeği göz nuru sanat eserlerinin yanı sıra, çeşitli tarım ürünlerinden örnekler vardı. Gelen eşya ve ürün miktarının artması üzerine, 17 Aralık 1893'den itibaren, bunların, Nafia Nezareti'nin Fincancılar Yokuşu'nda, Şark Çarsısı'ndaki Osmanlı Müzesi'ne nakline karar verildi. Osmanlı Müzesi'nde toplanacak eşya ve ürünler arasından sergiye gönderilecek olanların seçimi ise İstanbul Sergi Komisyonu yapacaktı.[39]

Hazırlıkların her aşamasında Ticaret Odası'nın aktif rol aldığı Şikago Sergisi, Michigan gölü kenarında düzenlendi. Komiserliğini Hakkı Paşa ve yardımcısı Fahri Bey'in yaptığı Osmanlı sergisinde örnek bir "Türk Köyü" kuruldu, bir cami inşa edildi. Pavyonda Osmanlı halıları, kumaşlar, çini, mobilya, tarımsal ürünler, silah ve diğer el sanatları ile bina ve gemi maketleri teşhir edildi. Türk Köyü'nde klasik Osmanlı mimarisinde her şeyi mükemmel bir cami, kırk elli

[38] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 398, 1 Ağustos 1308/13 Ağustos 1892.
[39] *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*, nr. 398, 1 Ağustos 1308/13 Ağustos 1892.

dükkanlık üstü kapalı bir çarşı. Şark usulü, klasik bir lokanta, bin kişilik bir tiyatro, bir cadde ve büro olarak kullanılan on-on beş ev, sokak başlarında ufak tefek şekerleme satan birkaç köşk vardı.

Şikago sergisinde güzel sanatlar, resim, heykel ve dekoratif sanatlara da yer verildi. Bu arada, Osman Hamdi Bey'in bir portresi de sergilendi. Sergiye II. Abdülhamid tarafından hazırlatılan Yıldız fotoğraf albümleri de gönderildi. İmparatorluğun çeşitli yerlerinden tarihi yapıları, doğa manzaralarını, okul, fabrika ve hastane gibi modern yapıları konu alan 1819 adet fotoğrafın yer aldığı elli bir albüm, serginin sonunda Chicago National Library'ye armağan edildi.[40]

Dersaadet Ticaret Odası'nın Osmanlı tüccar ve üreticilerinin uluslararası fuarlara katılması konusunda da önemli bir görev üstlendiği anlaşılmaktadır. Özellikle 1890 Şikago Sergisi'nin Oda açısından ayrı bir yeri vardı. Osmanlı Devleti'nin 1890 yılında resmen katıldığı bu genel serginin imparatorluktaki hazırlıklarının önemli bir kısmı Oda tarafından yürütüldü. Sergiye gönderilecek eşyaların toplanmasından seçimine, sergiye katılma şartlarını düzenleyen nizamnamenin hazırlanmasından uygulanmasına kadar bir çok şey Oda'nın sorumluluğu ve idaresi altında gerçekleşti. Şikago Sergisi için İstanbul'da oluşturulan komisyonun başkanlığını Dersaadet Ticaret Odası Başkanı Azaryan Efendi yaptı.

KAYNAKÇA

Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi.

GERMANER, Semra, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Uluslararası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları,*Tarih ve Toplum, sayı 95, Kasım 1991, s.33.

KASAP, Sevilay, *Sergi-i Umumi-i Osmani*, MÜ. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.

[40] Gülgün Yılmaz, *Osmanlı Devleti'nin Katıldığı Uluslar arası Tarım, Ensdüstri, Sanat Sergileri ve İane Sergisi,* Sinan Genim'e Armağan, İstanbul 2005, s. 725-726.